A.S.S.P. Mandal's

Maharaj J.P. Valvi Arts, Commerce & Shri. V.K. Kulkarni Science College, Dhadgaon

Tal. Akrani, Dist. Nandurbar

Research Publication -2020-2021 (JAN-DEC-2020) Screenshot

"Sanshodhan Swarrop Va Disha"	DR. S.R.Mahale	Marathi	Journal of Research And Development	2020-21	2230-9578
"Ambedkarvadi Kavi: Dr. Yashavant Manohar"	DR. S.R.Mahale	Marathi	Journal of Research And Development	2020-21	2230-9578
"Jagatikikaran Aani Marathi Gramin Kadambari"	DR. S.R.Mahale	Marathi	UGC Care Journal Drushticon	2020-21	0975-119X
"Akakansha pare ki kahani me chatrit Nari"	Dr.M.H.Patil	Hindi	Research Journey	2020-21	2384-7143
Shanshodhache suvarup vayapti aani tappe	Mrs. K.S.Salve	Marathi	Dnyanpeeth pratishthan	2020-21	2230-9578
The Occarance of deathin Donald Halls poetry	Dr.B.G.Pawar	English	Ajanta publication	2020-21	2277-5730

PRINCIPAL
A.S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts,Comm.,&
Shri.V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Tal.Akrani Dist.Nandurba

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Refereed Journal (Peer Reviewed)

COSMOS IMPACT FACTOR

4.270

Volume 10, Special Issue 4, January 2020

ISSN-2230-9578

२६ जानेवारी २०२० भारतीय प्रजासत्ताक दिनानिमित्त...

संशोधन पद्धती

(Research Methodology)

Special Issue Editor

Dr. Madhukar Atmaram Desale
T.E.S.'s Mahila College,
Nandurbar Dist. Nandurbar

Prof. Gautam Babulal Thorat
V.E.S.Sarvajanik Arts & Comm College
Visarwadi Dist. Nandurbar

Editor

Dr. R.V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Email - info@jrdrvb.com Visit - www.jrdrvb.com

PRINCIPAL
A.S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts,Comm.,&
Shri.V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Dist Nandurbar

83	सचिन प्रकाशराव देशमुख डॉ. आर. व्ही. म्हस्के	संशोधनाचा अर्थ व आदर्श संशोधकाचे आवश्यक गुण	275-277
84	प्रा. रामप्रसाद मोहनराव कडगीर	ऐतिहासिक संशोधनातील वस्तुनिष्ठता व तथ्यांचे विश्लेषण	278-279
85	डॉ. एस. डी. खैरनार प्रा. ए. एन. वळवी	संशोधनात प्राचीन, ऐतिहासिक दस्तऐवज आणिपुरातत्वशास्त्रीय साधनांचे महत्त्व	280-282
86	प्रा. कैलास बुधा वाघ	संशोधन अहवाल (स्वरुप व आशय, वैशिष्टये)	283-284
87	जयेश रामदास ब्राम्हणे प्रा.डॉ. दिनकर एस. कळंबे	आदर्श संशोधन पद्धतीमध्ये मुलाखत तंत्राचे फायदे व तोटे : एक अभ्यास	285-288
88	प्रा. विजय पंडित सुर्यवंशी	शैक्षणिक संशोधनासाठी संगणकीय सुविधांचा उपयोग	289-291
89	Mr. Ghatage Jayant Chandrakant	Sampling Technique and Types of Sampling	292-294
90	Dr. Mahadeo Sadashiv Disale	Research Report Writing : A Critical Study	295-297
91	Patil Jayashri Ramrao	A study of Effectiveness of Experiential Learning on Achievement of English Subject at Primary Level	298-300
92	Dr. Uttam V. Nile Prof. RupeshR. Deore & Dr. Sandip. S. Bhavsar	How To Write Research Report ?	301-305
93	Dr. Hemant Sudhakar Dalal	Comparative Literature	306-307
94	संतोष गंगाराम रौंदळ	"संशोधन आराखडा : प्रकार आणि महत्व"	308-309
95	स.प्रा.कु. रंजना एच. आडे	संशोधन आराखडा व प्रकार	310-313
96	डॉ. दिपक लोटन सुर्यवंशी	मराठीतील साहित्य संशोधन	314-316
97	प्रा.डॉ. राजेंद्र गुलाबराव काकुस्ते	"संशोधनात गृहीतकृत्याचे महत्व आणि उपयुक्तता"	317-319
98	प्रा.डॉ.एस.जी.गोल्डे लक्ष्मण महारू राठोड	संशोधनाचे प्रकार व वैशिष्ट्ये	320-321
99	प्रा.डॉ. संजय राजधर महाले	"संशोधन स्वरूप व दिशा"	322-324
100	श्रीमती कामिनी रामदास पवार डॉ. संजय एस. शिंदे	वैज्ञानिक संशोधन पध्दती	325-327

PRINCIPAL
A.S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P. Valvi Arts, Comm., &
Shri.V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Tal Akrani Dist. Nandurbar

Satpuda Shikshan Prasarak Mandal's Maharaj J.P.Valvi Arts & Science College Dh. Tal Akr. Dist Nandurbar 425 414

Journal of Research & Development Vol. 10 (Special Issue 1) January 2020, (ISSN-2230-9578)
COSMOS IMPACT FACTOR - 4.270

"संशोधन स्वरूप व दिशा"

प्रा.डॉ. संजय राजधर महाले (मराठी विभाग प्रमुख)
* महाराज ज.पो.वळवी कला, वाणिज्य व श्री.वि.कृ. कुलकर्णी विज्ञान महाविद्यालय धडगाव, ता. अक्राणी, जि. नंदुरबार

प्रस्तावना :-

कोणत्याही क्षेत्रातील संशोधन हे एक बौद्धीक व मौलिक कार्य आहे. संशोधन म्हणजे एखाद्या समस्येची साडवणूक होय. मुळात शोध घेणे ही माणसाची एक मुलभूत प्रवृती आहे. कुतूहलातूनच माणसाची शोध प्रक्रिया सुरू होते. माणसाच्या मनात निर्माण होणाऱ्या प्रश्नांमध्येच खऱ्या अर्थाने या शोध प्रक्रियेचे रहस्य दडलेले असते. केवळ एखाद्या गोष्टीचा शोध घेणे म्हणजे संशोधन नव्हे. तो संशोधनाचा पहिला घटक ठरतो, परंतु त्या घटकांचे संश्लेषण, विश्लेषण करणे, त्यावर पुन्हा विचार करणे, नव्या सिद्धांतापर्यंत पोहचणे या प्रकियेमुळे संशोधनाला परिपूर्णता प्राप्त होते. अर्थात कोणतेही संशोधन ही एक सतत चालणारी अशी चिंतनशिल प्रक्रिया आहे. संशोधन हे एक पद्धतीशास्त्र आहे, शोध घेणे, नव्याचा शोध घेणे, पुराव्या आधारे एखादी गोष्ट सिद्ध करणे किंवा सिद्ध गोष्टींचे नव्या स्वरूपात उपयोजन करणे, चिकित्सा करणे असे अनेकविध अर्थ व प्रक्रिया आहेत. संशोधन हा सत्याकडे प्रवास करणारा अभ्यासपूर्ण मार्ग आहे. कष्ट आणि विशिष्ट प्रकारच्या नियोजनामुळे संशोधनाच्या माध्यमातून सत्याप्रत पोहचता येते.

मानवी जीवनात आज विज्ञानयुगामुळे प्रचंड परिवर्तन झालेले दिसून येते. मानवी जीवनातील या परिवर्तनाबरोबरच साहित्याचे क्षेत्रही विस्तारित झाले आहे. मानवी जीवनातील प्रतिबिंबाचा साहित्य हा आरसा असेल तर साहित्यातील परिवर्तन हे नक्कीच लक्षणीय असल्याचे आपल्याला जाणवेल या परिवर्तनाचा शोध घेणे, हे साहित्याच्या आकलनाच्या संदर्भात महत्वाचे ठरते. केवळ आशय आणि अभिव्यक्तीच्या पातळीवरच आज साहित्याचे आकलन मर्यादित राहिलेले नाही, तर त्याला सामाजिक आणि सास्कृतिक जीवनाची परिमाणेही प्राप्त झालेली आहेत. म्हणूनच आज साहित्याचे आकलन क्षेत्रही विस्तारलेले दिसते. या पार्श्वभुमीवर आजच्या साहित्य संशोधनाचा वेध घेणे महत्वाचे आहे.

ललित साहित्यासोबतच चरित्र, सामाजिक-राजकीय विषय, इतिहास, प्रवासवर्णन, चित्रपट, संगीत, आरोग्य, संस्कृती,कोशल्य, प्राचीन परंपरा, लेणी, भाषा, लिपी, मंदिरे, हस्त लिखिते या आदी अनेक विषयावरील लेखनासाठी अभ्यासपूर्ण तंत्र अवगत असणे आवश्यक आहे. साहित्य हे केवळ आनंदापुरते वा सौदर्यजाणिवेला परिपुष्टता देण्यापुरते मर्यादित राहिलेले नाही, तर त्यांचे सामाजिक व सांस्कृतिक अधिष्ठाने आज अधिक महत्वाचे मानले जाऊ लागले आहे. त्यामुळे समाजशास्त्र मानसशास्त्र, इतिहास, तत्वज्ञान यासारख्या अनेक विषयांशी असणारा साहित्याचा अनुबंध लक्षात घेणे महत्वाचे आहे.

संशोधन म्हणजे काय? :- एखाद्या समस्येबद्दलची माहिती पद्धतशीरपणे जमा करणे, त्याचे योग्य प्रकारे व्यवस्थापन करणे आणि संकलित माहितीचे तर्कशुद्धिरिला अर्थनिर्वचन करणे म्हणजे संशोधन होय. ज्ञानाचे क्षेत्र व्यापक करण्याकरिता समस्यांचे आकलन व निराकरण करण्या करिता संशोधन महत्वाचे साधन आहे. संशोधन समस्या किंवा विषय अभ्यासासाठी निवडल्यानंतर संशोधनातील विविध टप्याद्वारे संशोधन प्रक्रिया पूर्ण करावी लागते.

संशोधनाच्या व्याख्या :- संशोधन पद्धती बदल जाणून घेण्याआधी संशोधन म्हणजे काय हे जाणून घेणे आवश्यक आहे.

१) **Shorter oxford Emglish Dictionary** - "वस्तुस्थिती जाणून घेण्यासाठी एखाद्या विषयाचा बारकाईने केलेल्या समिक्षात्मक अभ्यास किंवा वैज्ञानिक चिकित्सा म्हणजे संशोधन होय.

२) **Oxford Adrance learners Dictionary of English** - "अभिनव वस्तुस्थिती पाहण्यासाठी हाती घेतलेले शोधकार्य म्हणजे संशोधन होय"

३) टकमन - "संकलन व विश्लेषन करून त्यांचा अन्वयार्थ लावण्याची व्यवस्थाबद्ध प्रक्रिया म्हमजे संशोधन होय."

४) **Granail** - "सर्वसाधारणपणे उपयोगात आणता येण्याजोगे नवे ज्ञान निर्माण करण्यासाठी शास्त्रशुद्ध पद्धतीचा अवलंब करून जी संचारित तपासणी केली जाते त्याला संशोधन म्हणतात.

५) एल. व्ही. रोडग्न आणि ए.व्ही.एच. मोरी - "नविन ज्ञान प्राप्तीच्या व्यवस्थित पयत्नाला संशोधन असे म्हणतात.

वरील सर्व व्याख्यांवरून संशोधनाबाबत असे म्हणता येईल की ज्ञानाच्या कोणत्याही शाखेत नवीन तथ्यांचा शोधासाठी काळजीपूर्वक केलेले अन्वेषण किंवा परिक्षण म्हणजेच संशोधन.

संशोधनाचे प्रकार :-

अ) उपयोजितेनुसार :- उपयोजितेनुसार असणाऱ्या संशोधन पद्धतीने दोन प्रकारच्या संशोधनाचा समावेश होतो ते म्हणजे मुलभूत संशोधन आणि उपयोजित संशोधन.

PRINCIPAL
A.S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts, Comm., &
Shri.V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Tal.Akrani Dist Nandurba

Scanned with OKEN Scanner

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Refereed Journal (Peer Reviewed)

COSMOS IMPACT FACTOR

5.13

Volume 10, Issue 6, April 2020

ISSN-2230-9578

Special Issue Editor

Dr. Madhukar Atmaram Desale

T.E.S.'s Mahila College,

Nandurbar Dist. Nandurbar

Editor

Dr. R.V. Bhole

'Ravichandram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102

Email - info@jrdrvb.com Visit - www.jrdrvb.com

Satpuda Shikshan Prasarak Mandal's Maharaj J P Valvi Arts & Science College Dhadgaon Dist Nandurbar 425 414

PRINCIPAL
A S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts,Comm.,&
Shri V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Tal Akrani Dist Nandurbar

19	डॉ. शरद मधुकर कुलकर्णी	जागतिक शांतता व सुरक्षितता	69-71
20	आशिष गुलाबसिंग वसावे प्राचार्य डॉ. संजय एस. शिंदे	भाषिक कौशल्ये व त्यांचा विकास	72-76
21	डॉ. राजेंद्र बाविस्कर	रांगेय राघव के 'घरौंदे' उपन्यास में सामाजिक यथार्थता	77-79
22	डॉ.महादेव सदाशिव डिसले	शिक्षक-शिक्षण कार्यक्रमांतर्गतील प्रशिक्षणार्थींची डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या शैक्षणिक विचारधाराविषयक अभिरुची - एक अभ्यास	80-82
23	डॉ. विजय जी. गुरव	विनोद रस्तोगी के नाटकों में सामाजिक चेतना	83-86
24	प्रा.डॉ. अरुण उखा पाटील	नंदुरबार जिल्ह्याच्या कृषी विकासात प्राथमिक कृषी सहकारी पतसंस्थांचे योगदान	87-89
25	प्रा.डॉ.राहुल पुरुषोत्तम मेघे	भारतातील साम्राज्य विस्तारात ब्रिटिश लष्करी व्यवस्थेची भूमिका	90-93
26	प्रा.डॉ. अनिल विठ्ठल बाविस्कर	महाराज सयाजीराव गायकवाड यांचे सामाजिक सुधारणांविषयीचे विचार	94-97
27	प्रा.डॉ. व्ही.बी. माळी	जैविक धोका आणि मानवी सुरक्षा	98-101
28	प्रा. सुनिता संतोष पवार	स्त्री चळवळ	102-103
29	प्रा.डॉ.राजेंद्र गुलाबराव काकुस्ते	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांची पत्रकारिता	104-106
30	प्रा.डॉ. सुनिल व्ही. कुवर	नंदुरबार जिल्ह्यातील आदिवासी बालकांमधील कुपोषण - एक समस्या	107-110
31	प्रा.डॉ. राजधर चैत्राम बेडसे	निरामय व दीर्घायुषी जीवन जगण्यात समतोल आहार व शरीरश्रमाचे महत्त्व	111-113
32	प्रा.डॉ. संजय राजधर महाले	आंबेडकरवादी कवी : डॉ. यशवंत मनोहर	114-119
33	प्रा.साळवे कल्पना सुदास	संशोधनाचे स्वरूप, व्याप्ती व टप्पे	120-124
34	प्रा. डॉ. प्रतिभा दीपक सूर्यवंशी	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार	125-127
35	अर्चना अ. वणीकर	संशोधन अहवाल : मूल्यमापन आणि निकष	128-130
36	प्रा. सुभाष लक्ष्मण भालेराव	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे 'स्वराज्य' या बद्दलचे विचार	131-133
37	प्रा.डॉ.सौ. विजया विठ्ठल बाविस्कर	आनंदी जीवनाचे मुलभूत आधार	134-136
38	प्रा. धिरज अविनाश शेलार	महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळातील धुळे विभागाच्या कर्मचारी कल्याण योजनांचा / उपक्रमांचा अभ्यास	137-140

Scanned with OKEN Scanner

Journal of Research & Development
Vol. 10 (Issue 6) April 2020, (ISSN-2230-9578)
COSMOS IMPACT FACTOR - 5.13

आंबेडकरवादी कवी : डॉ. यशवंत मनोहर

प्रा.डॉ. संजय राजधर महाले, (मराठी विभाग प्रमुख)
महाराज ज.पो.वळवी कला, वाणिज्य व श्री.वि.कृ. कुलकर्णी विज्ञान
महाविद्यालय, धडगाव, ता. अक्राणी, जि. नंदुरबार

Satpuda Shikshan Prasarak Mandal's Adivasi Maharaj J.P.Valvi Arts & Science College Dhadgaon Tal.Akrani Dist.Nandurbar 425 414

- **प्रास्ताविक -**

डॉ. यशवंत मनोहर हे मराठी साहित्याच्या क्षेत्रातील एक सर्वपरिचित असे नाव आहे. मराठी साहित्य प्रांतातील व अत्यंत महत्वपूर्ण लेखक, कवी व विचारवंत आहेत. त्यांनी केलेल्या साहित्य निर्मितीला विविध पैलू व विविध परिमाण आहेत. महाविद्यालयीन शिक्षणाच्या कालखंडापासून त्यांनी कविता लेखनाच्या रूपातून मराठी साहित्याच्या प्रांतात प्रवेश केला. ऐन तारूण्य काळामध्ये त्यांना मराठी साहित्याच्या क्षेत्रातील एक प्रखर आंबेडकरवादी कवी अशी ओळख प्राप्त झाली. पुढे त्यांनी प्रवासवर्णन, कादंबरी, पत्रलेखन, ललित गद्य, वैचारिक साहित्य, समीक्षा इत्यादी विविध साहित्य प्रकार हाताळले. त्या साहित्य प्रकारांवर खास स्वतःची नाममुद्रा उमटविली. त्यांचे वाङ्मयीन व्यक्तिमत्व हे बहुआयामी स्वरूपाचे आहे. त्यांनी विविध वाङ्मय प्रकार समर्थपणे हाताळले असले तरी विद्रोही व आंबेडकरवादी जाणिवेचा कवी या नात्याने ते मराठी साहित्याच्या दालनात पहिल्यांदा प्रविष्ट झाले. औरंगाबाद येथील मिलिंद महाविद्यालयातील अध्ययन काळात त्यांच्या कविपणाची व कविमनाची जडणघडण झाली. मिलिंद महाविद्यालय हे तत्कालीन आंबेडकरी चळवळीचे महाराष्ट्रातील एक अति महत्त्वपूर्ण असे केंद्र होते. ऐन तारूण्यात यशवंत मनोहरांवर तत्कालीन आंबेडकरी जाणिवांच्या वैचारिक जागरणाचा साहजिकच परिणाम झाला.

एक बंडखोर आशयाचा कवी म्हणून 'उत्थानगुंफा' कविता संग्रहाच्या रूपातून त्यांनी मराठी साहित्य प्रांतात प्रवेश केला. त्यांचा 'उत्थानगुंफा' हा पहिला कविता संग्रह १९७७ मध्ये प्रकाशित झाला. त्यांचा हा पहिलाच कविता संग्रह आशयाच्या व अभिव्यक्तीच्या दृष्टीतून अपूर्व स्वरूपाचा ठरला. या कविता संग्रहातील त्यांची परिवर्तनवादी, प्रगतिवादी व आंबेडकरवादी विचारदृष्टी मराठी काव्यपरंपरेमध्ये अनन्यसाधारण स्वरूपाची ठरली. 'एक स्वतंत्र प्रज्ञा - प्रतिभेचा आंबेडकरवादी कवी' अशी त्यांची ओळख मराठी साहित्य क्षेत्रात निर्माण झाली. दलित-वंचित, समाजाबरोबरच भारतीय समाज व्यवस्थेवर आंबेडकरी विचारदृष्टीतून चिंतनशील भाष्य करणारा विचारकवी महाराष्ट्राला गवसला.

'उत्थानगुंफा' नंतर डॉ. यशवंत मनोहर यांचे 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर : एक चिंतनकाव्य' (१९८२), 'मूर्तिभंजन' (१९८५), 'जीवनायन' (२००१), 'प्रतिक्षायन' (२००७), 'अग्नीचा आदिबंध' (२००८), 'स्वप्नसंहिता' (२००९), 'युगांतर' (२०१५), 'बाबासाहेब' (२०१६), 'युगमुद्रा' (२०१६) हे कवितासंग्रह प्रसिद्ध झाले आहेत. 'उत्थानगुंफा' ते 'युगमुद्रा' या एकूण दहा कविता संग्रहांमधून त्यांचा काव्यप्रवास मराठी वाचकांच्या समोर प्रकट झालेला आहे.

- **डॉ. यशवंत मनोहर यांचे काव्यलेखन -**

'उत्थानगुंफा' ह्या मर्मस्पर्शी आणि अर्थसघन शीर्षकाचा कविवर्य डॉ. यशवंत मनोहर यांचा विद्रोह कवितासंग्रह १९७७ मध्ये प्रकाशित झाला. १९७७ च्या आसपासचा काळ म्हणजे भारतीय स्वातंत्र्यानंतरचा ३० वर्षांचा काळ. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या नेतृत्वातून साकार झालेल्या भारतीय राज्यघटनेतील स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, एकता तसेच समाजवादी, धर्मनिरपेक्ष, लोकशाही, प्रजासत्ताक गणतंत्र इत्यादी शब्दांच्या अंमलबजावणीची शहानिशा करण्यासाठी ३० वर्षांचा टप्पा महत्त्वाचा ठरला आहे. सामाजिक रचिताच्या खालच्या उतरंडीवर उपेक्षेचे, मानहानीचे नि अभावांचे जिणे जगण्याची सक्ती झालेल्या दलितांच्या वेदनांचेच हे प्रखर एल्गार. आधुनिकतेच्या मुखवट्याप्रमाणे दडलेली, बुरसटलेली क्षुद्र मध्ययुगीन मानसिकता आजही अस्तित्वात आहे. हे कटुसत्य आहे. 'उत्थाना'साठी ही कविता त्याचीच ग्वाही देते -

"डोळ्यांपुढे पेटून येतात अंधारगुहांचे महासागर
उपेक्षेने मारलेल्यांच्या अतृप्त अपेक्षांच्या,
ज्वाला मनाच्या आकाशभर.
दिशा शिलगावितात माझ्या काळजाला,
पूर्व पिढ्यांतील सांगाड्यांच्या तोडलेल्या हातांनी.
आजतागायतच्या वर्णांध न्यायाची सावत्र संतान,
सांगते निघृण तुरूंगवासाची कथा.
दाखवतात इथल्या पान्हाचोर संस्कृतीच्या गायीने
मारलेल्या लाथांचे अमीट व्रण,
पाठीवरील ताजे रक्ताळ वळ,
उमटलेले गाठाळ परंपरांच्या प्रहरांनी.
आक्रोशतात माझ्याभोवती
अंधारातच झोडपून मारलेले पोरके पारके श्वास,
तेव्हा औट हात देहातही,
उधाणून येतात अनंत जिद्दी वादळे
उत्थानासाठी."

PRINCIPAL
S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts,Com... &
Shri.V.K.Kulkarni Sci... College
Dhadgaon Tal.Akrani Dist.Nandurbar

Scanned with OKEN Scanner

Drishtikon
(UGC Care Journal)

ISSN 0975-119X
Vol-12-Issue-7, May-2020

Satpuda Shikshan Prasarak Mandal
Maharaj J.P.Valvi Arts & Science College Dhadgaon Tal.Akrani Dist.Nandurbar 425 414

जागतिकीकरण आणि मराठी ग्रामीण कादंबरी

प्रा. डॉ. संजय राजधर महाले
मराठी विभाग प्रमुख
महाराज ज.पो.वळवीकला, वाणिज्य व
श्री. वि. कृ. कुलकर्णी विज्ञान महाविद्यालय
धडगाव, ता. अक्राणी, जि. नंदुरबार

प्रस्तावना -

1991 मध्ये भारताने जागतिकीकरण, उदारीकरण,खासगीकरण यांचा स्वीकारकरून आपल्या आर्थिक धोरणांना नवे रूप दिले. त्याचा परिणाम सामान्य माणसाच्या जीवनावर अधिक झाला. जीवनाकडे बघण्याचा सामान्य माणसाचा दृष्टीकोन बदलूनगेला. माणसाला माणूस म्हणून जगण्यासाठीकरावी लागणारी धडपडकरूनही त्याच्या समस्या वाढतचगेल्या. साहित्य हे समाजाचे एक महत्त्वपूर्ण अंग आहे. जागतिकीकरणाच्याकचाट्यातून साहित्यही सुटले नाही. साहित्याचा त्याचा परिणाम होऊन नव्या अंगाने ते लिहिले जाऊ लागले. माणसाच्या जगण्याचा मुलभूत प्रश्न साहित्य मांडू लागले. मराठीत जागतिकीकरणाने स्थित्यंतर घडून आल्याचे जाणवू लागले. नव्या जाणिवा निर्माण होऊन साहित्य पुढे येऊ लागले. त्याची समीक्षा होऊ लागली साहित्यावर पर्यायाने मराठीग्रामीणकादंबरीतील समाज जीवन ढवळून टाकणारी जागतिकीकरणाची प्रक्रिया व त्याचा मराठी साहित्यावरकसा परिणाम झाला याचा आढावा प्रस्तुत निबंधात घेण्याचा प्रयत्नकेला आहे.

जागतिकीकरण म्हणजे काय? -

जागतिकीकरण ही एक प्रक्रिया असून तिचा संबंध मानवी जीवनाशी, संस्कृतीशी आहे. पर्यायाने सामाजिक जीवनाशी निगडीत असल्याचे जाणवते. औद्योगीकरणाच्या प्रक्रियेने जग अगोदरच ढवळून निघाले होते. औद्योगीकरणातूनच जागतिकीकरणाची प्रक्रिया पुढे आली. याचा परिणाम म्हणून उत्पादकतेला महत्त्व प्राप्त होऊन समाजात शोषणकर्ता आणि शोषला जाणारा असे दोन वर्ग तयार झाले. आपला समाज अधिक वेगाने या जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेतगुंतत चालला आहे, हे आपणास मान्यकरावे लागते.

PRINCIPAL
A S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts Comm. &
Shri.V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Tal.Akrani Dist.Nandurbar

Scanned with OKEN Scanner

- दोहरा अभिशाप : आत्मकथा में अभिव्यक्त दलित स्त्री जीवन .... [illegible]
  प्रा. डॉ. देवकीनंदन महाजन
- आकांक्षा पारे की कहानियों में चित्रित नारी .... [illegible]
  प्रा. डॉ. मनोहर हिलाल पाटील
- इक्कीसवीं सदी के हिंदी कथा-साहित्य में वृद्ध विमर्श .... [illegible]
  डॉ. मनोज नामदेव पाटील
- नारी विमर्शता के आईने में : कृष्णकली उपन्यास .... [illegible]
  प्रा. अंजीर नथ्थू भील
- हिंदी उपन्यास के हाशिए में दलित विमर्श .... [illegible]
  प्रा. श्रीमंत जगन्नाथ गुंड
- संजीव और भास्कर चंदनशिव के कहानी साहित्य में अभिव्यक्त शोध अनुसंधान के आधुनातन आयाम .... [illegible]
  प्रा. डॉ. आर. डी. गवारे
- आदिवासी विमर्श की कथा – कब तक पुकारुं .... [illegible]
  डॉ. कल्पना एल. पाटील
- हिंदी उपन्यास साहित्य में हाशिए का समाज .... [illegible]
  श्री. आमलपुरे सूर्यकांत विश्वनाथ
- आदिवासी कविताओं में स्त्री उत्पीडन .... [illegible]
  प्रा. डॉ. हुकूमचंद शंकर जाधव
- संजीव के कहानियों में चित्रित आदिवासी विमर्श .... [illegible]
  प्रा. डॉ. बदने रामकृष्ण दत्तात्रेय
- हिंदी साहित्य और हाशिए का समाज .... [illegible]
  श्रीदेवी एस.
- 'तारों की रेल' काव्य संग्रह में वर्णित बच्चों का विश्व .... [illegible]
  डॉ. विजयप्रकाश ओमप्रकाश शर्मा
- दलित विमर्श : हिंदी ग़ज़ल की दृष्टि से! .... [illegible]
  प्रा.डॉ. ईश्वर ठाकुर
- २१ वीं सदी के हिंदी उपन्यासों में नारी-विमर्ष .... [illegible]
  डॉ. शहनाज महेमुदशा सय्यद
- डॉ. रामकुमार वर्मा के काव्य में नारी चेतना .... [illegible]
  प्रा. डॉ. नलिनी शशीकांत पशीने
- वैश्विकरण और आदिवासी तडवी भिल्ल बोली भाषा .... [illegible]
  प्रा. डॉ. सैराज अन्वर तडवी
- विकास की आंधी दौड में हिंदुस्थान के मानचित्र से विलुप्त होते आदिवासी देश की त्रासदी का आख्यान : गायब होता देश .... [illegible]
  डॉ. संजय नाईनवाड
- धार्मिक पाखंड, झूठ, अंधविश्वास, अमानवीयता को उजागर करता – 'नाटक बाल भगवान' .... [illegible]
  मुक्ति प्रभात जैन
- 'यमदीप' उपन्यास में किन्नर संघर्ष .... [illegible]
  डॉ. सविता चौधरी
- स्त्री विमर्श : महिला लेखन के संदर्भ में .... [illegible]
  प्रा. डॉ. वसंत माळी
- 'यह गाँव बिकाऊ है' उपन्यास में चित्रित कृषक जीवन .... [illegible]
  इंगळे नितीन अरुणराव
- 'विभाजन' उपन्यास में चित्रित मुस्लिम नारी विमर्श .... [illegible]
  दिनानाथ मुरलीधर पाटील, डॉ. संजयकुमार शर्मा
- हाशिए के दर्द की कहानी : सूत्रधार .... [illegible]
  प्रा. डॉ. जयराम श्री. सूर्यवंशी

Scanned with OKEN Scanner

ISSN : 2348-7143
Jan. 2020
RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary E-Research Journal
Impact Factor (SJIF) - 6.625 | Special Issue 214 (A) : हिंदी साहित्य और हाशिए का समाज

आकांक्षा पारे की कहानियों में चित्रित नारी

प्रा. डॉ. मनोहर हिलाल पाटील
हिन्दी विभाग प्रमुख, श्री. वि. कृ. कुलकर्णी महाराज ज. पो. वळवी कला, वाणिज्य एवं
विज्ञान महाविद्यालय, धडगांव, जि. नंदुरबार ।

समकालीन हिन्दी कहानी में जिन युवा रचनाकारों ने यह एहसास कराया है कि उन्हें पढते हुए कहानी की नई भाषा, मिजाज, अन्दाज और रूख को समझा जा सकता है उनमें पहली पंक्ति में आकांक्षा पारे का नाम आता है।

आकांक्षा पारे जी की कहानियाँ पढते हुए आप पाएगें कि जिंदगी यहाँ कहानी में खुद-ब-खुद उतर आयी है। उसके साथ जाहिर है नये समय के तनाव, खीचतान और कश्मकश को तो आना ही था। आकांक्षा पारे काशिव की अपनी खास किस्म की कथन है - जहाँ कहानी पाठक को कतई अजनबी नहीं लगती, क्योंकि वह बहुत धीमी गति और संजीदा अंदाज में पाठक के जेहन में उतरती चली जाती है।

आकांक्षा पारे की कहानियाँ चर्चित भी खूब हुई और पुरस्कृत भी किंतु उनका असल पुरस्कार यह है कि, वह बदलते समय की जटिलताओं का आईना बन रही है। यह वह समय है जहाँ रोबोट इन्सानों सरीखे बनाये जा रहे है और इन्सान रोबोट हुआ जा रहा है। यहा नष्ट होती संवेदनाओं को बचाने की एक रचनात्मक जिंद रचनाकार के साथ बराबर बनी रहती है। यहां नये स्त्री-पुरूष है और नयी है की उनकी दुनिया हकिकत और सपने इसके रेशे-रेशे को आकांक्षा पारे ने एक नई दुनिया खडी करने की कोशिश की है और वो सफल भी हो पाई है।

आकांक्षा पारे की कहानी 'बाहत्तर धडकने तिहत्तर अरमान' में हिंदु अभय शुक्ला और मुस्लिम नौरीन एक दूसरे से प्यार करते है और बाद में शादी कर लेते है। लेकिन बहुत विरोध होने के कारण आपसी मनमुटाव सहन करते है । नौरीन अपने धर्म की सभी रीतिरिवाजों को अच्छें से पालन करती है लेकिन जब उसकी सास उसे करवाँ चौथ का व्रत रखने के लिए कहती है तो वह ना बोल देती है। वह समय पर नमाज पढना यह काम बखुबी करती है लेकिन कोई हिंदु त्यौहार आता है तो वह मना करती है। लेखिका कहती है - खीचातानी तब शुरू हुई जब हमारी शादी के सात महिने बाद रमजान आया। नौरीन ने बडे चाव से रोजे रखे। हमारे घर का माहौल बिल्कुल बदल गया। अब रोज सुबह चार बजे से ही रसोई में खटर पटर शुरू हो जाती। शाम को तरबुज और खजुर आते।[१] माँ बहुत आगे पिछे तो नहीं घुमती थी लेकिन उन्होंने मेरी बहन को कह दिया था कि वह ध्यान रखे कि नौरीन को कोई परेशानी न हो। चलो जी ऐसे ही करते कराते एक महिना बीत गया और हमारे घर मे पहली बार ईद मनी। सेवाइयाँ बनी और नौरीन के तीनों भाई हमारे यहाँ खाना खाने आये। और बाद में एक महिने में माँ का व्रत आया। हरतालिका तीज नाम का । इसमें भी सुबह से पानी नहीं पिते है और पुजा के बाद रात में बारह बजे पानी पिते है। माँ ने एक दिन पहले ही नौरीन को समझाया कि कल उसे भी व्रत रखना है सो आज ही हाथोंपर मेहेंदी लगा ले और रात को ठिक से खा ले और रात बारा बजे तक पानी भी पिले । फिर चौबीस घंटे पानी नहीं मिलेगा।[२] नौरीन ने मेहंदी तो लगा ली लेकिन व्रत रखने से मना कर दिया। उसने कहाँ - ''हमारे धर्म में नहीं होता यह सब और फिर वह पुरे दिन भूखी प्यासी नहीं रह पाएगी।'' अब आप ही बताइए माँ को तो बुरा लगेगा ही न । भाई, रमजान भी तो उसके यानी मेरी माँ के धर्म में नहीं होता है और व्रत भी सेम टु सेम डिट्टो रोज की तरह था। नौरीन नहीं मानी तो नहीं मानी। माँ ने सुहाग का भी हवाला दिया । उसने कोई ध्यान नहीं दिया । माँ ने अकेले पुजा की और पडोसियों को कहा - ''नौरीन की तबीयत ठिक नहीं है।'' महिलाओं ने जब पुछा कि, तुम्हारी बहु नहीं कर रही है क्या व्रत उपवास।''[३]

इस तरह आगे दिन तो कट रहे थे लेकिन नौरीन हमेशा एलओसी का उल्लंघन करती रही और माँ भारत की तरह चुपचाप तमाशा देखती रही। इस तरह नौरीन अपनी मर्जी से जीवन जीती रही। दिवाली में माँ ने उसे पुजा में बैठने को कहा लेकिन नौरीन ने सीज फायर की धज्जियाँ उडाते हुए भयंकर गोलीबारी शुरू कर दी। एक तो दिवाली का दिन ऊपर से इतने आने जाने वाले। बाहर पटाखों का शोर और अंदर नौरीन का। माँ भी इस बार हार मानने को तैयार नहीं थी। उसने कह दिया कि यदी नौरीन पुजा में नहीं बैठेगी तो वह इस घर से नमाज भी नहीं पढ.पायेंगी।[४]

इस प्रकार अभय और नौरीन अलग होने का फैसला कर लेते है और कोई मे मिलते है तब अभय कहता है - ''दिल भी एक बार में बहत्तर बार ही धडक़ता है पर तुम्हारी फरमाइशें तो उससे भी आगे है।'' उसने पलटकर तुनककर जवाब में कहा था ''बहत्तर ही पुरी कर दो क्यों की तिहत्तरवी फरमाइश हो सकता है तुम्हे भारी पडे।''[५]

आकांक्षा पारे की दुसरी कहानी 'सखी साजन' में भी नारी का बदला हुआ आधुनिक रूप मुखरित हुआ है। यहाँ इस कहानी में सोनाली हॉस्टेल लाईफ में बेला नाम की उसकी सहेली से संबंध बना लेती है और उसी में वह खुश रहती है। लेकिन बाद में बेला की शादी हो जाती है। तब सोनाली का कही भी मन नहीं लगता । उसकी माँ उसकी पुरानी डायरी निकालकर पढती है तो वह सोनाली से पुछती है तब सोनाली कहती है - ''जो लडके-लडके, लडकियाँ-लडकियाँ शादी कर लेती है न ये सब ये लोग है । हाँ, तो शहरों में सब चलता है। बहुत-सी लडकियों को लगता है, वे अपनी सहेली के साथ ही रह सकती है। होती है कुछ पगली टाईप की।''[६] इस प्रकार प्रस्तुत कहानी में समलैंगीक संबंध पर प्रकाश डाला गया है।

'कंट्रोल ए + डिलीट' आकांक्षा पारे की एक आधुनिक कहानी है। आधुनिक युग में सब लोग सिर्फ टेक्नॉलॉजी का ही ज्यादातर इस्तेमाल कर यह जिन्दगी जीना चाहते है। इस कहानी में सुदिप मलिक यह कम्प्युटर गेम बनाने में एक्सपर्ट था। और साथ ही [illegible] गेम जीतना ही चाहता था। हारना उसे पसंद नहीं

PRINCIPAL
A.S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts,Comm.,&
Shri.V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Tal Akrani Dist Nandurba

संशोधनाचे स्वरूप, व्याप्ती व टप्पे

प्रा.साळवे कल्पना सुदास (मराठी विभाग)
म.ज.पो. वळवी कला, वाणिज्य व श्री. वि.कृ. कुलकर्णी विज्ञान
महाविद्यालय, धडगाव ता. अक्राणी जि. नंदुरबार

मनुष्य प्राणी हा स्वभावताच जिज्ञासू प्रवृत्तीचा आहे. एखादी अज्ञात गोष्ट जेंव्हा आपल्या नजरेस पडते तेंव्हा त्या वस्तुबद्दल जाणून घेण्यास आपण उत्सुक असतो. त्या वस्तूचा शोध घेऊन तिच्याविषयी जास्तीत जास्त माहिती मिळवण्याचा आपण प्रयत्न करत असतो. जिज्ञासा ही ज्ञानाची जननी आहे. सर्वसामान्य भाषेमध्ये ज्ञानाचा शोध म्हणजे संशोधन.

संशोधन हा इंग्रजी भाषेतील Research या शब्दाच्या मराठी भाषेतील पर्यायी शब्द आहे. इंग्रजी शब्दकोषापासून 'संशोधन म्हणजे कोणत्याही ज्ञानशाखेत नवीन तत्त्वे अथवा तथ्ये शोधण्यासाठी आणि जुनी तत्त्वे यांचे पुन्हा पुन्हा परिक्षण करण्यासाठी केलेले चिकित्सक व पद्धतशीर अभ्यास होय.'

- संशोधनाच्या व्याख्या -

१) Shorter Oxford English Dictionary - "वस्तुस्थिती जाणून घेण्यासाठी एखाद्या विषयाचा बारकाईने केलेला समिक्षात्मक अभ्यास किंवा वैज्ञानिक चिकित्सा म्हणजे संशोधन होय."

२) Oxford Advance Learners Dictionary of English - "अभिनव वस्तुस्थिती पाहण्यासाठी हाती घेतलेले शोधकार्य म्हणजे संशोधन होय."

३) टकमन - "संकलन व विश्लेषण करून त्यांचा अन्वयार्थ लावण्याची व्यवस्थाबद्ध प्रक्रिया म्हणजे संशोधन होय."

४) Granail - "सर्वसाधारणपणे उपयोगात आणता येण्याजोगे नवे ज्ञान निर्माण करण्यासाठी आणि समस्यांची सोडवणूक करण्यासाठी शास्त्रशुद्ध पद्धतीचा अवलंब करून जी संरचित तपासणी केली जाते त्याला संशोधन असे म्हणतात."

५) एल.व्ही. रोडग्न आणि ए.व्ही.एच. मोरी - "नवीन ज्ञानप्राप्तीच्या व्यवस्थित प्रयत्नाला संशोधन असे म्हणतात."

६) संशोधन हे नवीन ज्ञानाचे संपादन करणे आणि जुन्या ज्ञानाचे परीक्षण करण्यासाठी केले जाते. तसेच अरूपाला रूप देणे, अज्ञाताला ज्ञात जगतात ओढून आणणे म्हणजे संशोधन होय.

क्लिफर्ड वूडी म्हणतात, "संशोधनामध्ये समस्येची व्याख्या केली जाते ती सुधारली जाते. उपसिद्धांत मांडले जातात किंवा उत्तरे सूचवली जातात. प्रदत्त गोळा करणे, संघटन करणे आणि मूल्यमापन करणे निगमन करून (deduction) कोणत्यातरी निष्कर्षाची काळजीपूर्वक पडताळणी करून तो, उपसिद्धांत सिद्ध करतो किंवा नाही हे पाहिजे जाते." या अर्थाने विचार करता उपलब्ध ज्ञानामध्ये मूलभूत योगदान करून ते अधिक संपन्न केले जाते. अध्ययन, निरीक्षण, तुलना आणि प्रयोग यांच्या मदतीने सत्याचा मागोवा संशोधनाद्वारे घेतला जातो.

एकंदरीत संशोधनाबाबत असे म्हणता येईल की ज्ञानाच्या कोणत्याही शाखेत नवीन तथ्यांच्या शोधासाठी काळजीपूर्वक केलेले अन्वेषण किंवा परीक्षण म्हणजेच संशोधन होय.

७) पी.व्ही. यंग यांच्या मते, संशोधन पद्धती म्हणजे नवीन तथ्ये शोधण्यासाठी अथवा जुन्या तथ्यांचे परिक्षण करण्यासाठी या तथ्यांमधील अनुक्रम, परस्पर संबंध, कार्यकारणभाव याविषयी स्पष्टीकरण आणि सामान्यीकरण प्रस्थापित करण्याची एक पद्धतशीर प्रक्रिया होय.

रिसर्च किंवा संशोधन म्हटल्यावर अनेकांना प्रयोगशाळेत केले जाणारे प्रयोग म्हणजे संशोधन असे वाटते. पण संशोधनाची व्याख्या तेवढ्यापुरती मर्यादीत नाही. संशोधनाची सोपी व्याख्या म्हणजे सखोलपणे केलेले शोधन, कुठलीही समस्या किंवा तिचा काही भाग निवडून संशोधनाच्या मान्य पद्धती वापरून त्याबाबत काही प्रमाणात नवीन प्रकाश टाकला हा संशोधनाचा गाभा मानला जातो. त्यामुळे कोणत्याही विषयातील संशोधनात पुढील बाबींचा समावेश असतो.

- संशोधनाची सुरूवात एखाद्या समस्येपासून किंवा कुतुहलापोटी होते.
- ढोबळ समस्या किंवा प्रश्ना अनुसरून माहिती गोळा करणे, या माहितीचे विश्लेषण करून त्याला योग्य त्या स्वरूपात सादर करणे.

PRINCIPA
A.S.S.P.M...
Manaraj J.P. Valvi Arts,
Shri.V.K.Kulkarni Scienc
Dhadgaon Tal.Akrani Dist.Nandurbar

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX Issue - I January - March - 2020

ENGLISH PART - I / MARATHI PART - I / HINDI PART - I

Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Satpuda Shikshan Prasarak Mandal's Maharaj J.P.Valvi Arts & Science College Dhadgaon Tal.Akrani Dist.Nandurbai 425 414

PRINCIPAL
A.S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts, Comm. &
Shri.V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Tal.Akrani Dist.Nandurba

VOLUME - IX, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF ENGLISH PART - I

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Relationship between Education and Economics **Prof. D. P. Kamble**	1-3
2	Comfortable Garments for Pregnant and Feeding Mother **Prof. Dr. Sau. Kirti A. Varma**	4-9
3	Marital Rape - Need for Legal Review in India **Malvika Khajuria**	10-16
4	A Study on the Financial Performance of Chittorgarh Urban Cooperative Bank of Rajasthan **Dr. Megha Sharma**	17-23
5	The Role of Indian Judiciary in Protection of Environment in India **Dr. Rinky Bharti**	24-31
6	Athletics Games - History and Importance **Dr. Prasad Prabhakar Karandikar**	32-35
7	Monotone Technique for Some Second Order Discontinuous Differential Inclusions **S. B. Biradar**	36-42
8	Preliminary Phytochemical Screening of Selected Medicinal Plants in Saptashrungi Area of Nashik District **D. M. Survase** **V. K. Wahule**	43-50
9	Role and Changing Strategies of Librarian **Dr. G. N. Panchal** **Sambhaji G. Patil**	51-55
10	The Theme of Human Suffer in 'Cry, the Peacock' by Anita Desai **Dr. Uttam Ambhore** **Anuradha N. Bhosale**	56-62
11	The Occurrence of Death in Donald Hall's Poetry **Balasaheb G. Pawar**	63-69

I 102

PRINCIPAL
A.S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts, Comm., &
Shri.V.K.Kulkarni Science College
Dhadgaon Tal Akrani Dist Nandurbar

Scanned with OKEN Scanner

11. The Occurrence of Death in Donald Hall's Poetry

Balasaheb G. Pawar
Head, Department of English, Maharaj J. P. Valvi Arts, Sci. & Comm. College, Dhadgaon,
Tal - Dhadgaon, Dist - Nandurbar.

Death, a perennially favoured subject of poetry, emerges as a major theme in the Contemporary American Poet Donald Hall's Poetry.[1] The Poems, both old and new, register poetic responses to the occurrence of death in such a way that various strains of responses to death seem to surface in the long run.

One poetic response to death views it basically as a destructive force, a negation of life. Death underlines the temporal, mortal nature of life, leaving a sad note behind. The Poem, "Shudder" (1954 – 58) presents the ancestral voice of the dead grandfather in a dialogue with the living one. The voice of the dead ruefully complains in its slumberous state that "someone has walked on my grave" (P.32 emphasis is Hall's). The dead, with his escapist acquiescence in the loss of "the hard outlines of identity" gets agitated with the footsteps on his grave, with the notion of eternity (P.32). So, the dead requests the living to "walk in other places, please" (P.33). But the other living voice responds with a harsh, bitter note :

Nothing I do will make death disappear
Or let your Shudder or your knowledge go
See the world whole, and see if clearly then,
A globe of dirt crusted with bones of men
"If we walk, we walk on graves" (P.33, emphasis is Hall's)

The bitter recognition of the overwhelming presence of death in life defines the occurrence of death as a shudder.

"The Man in the Dead Machine" (1966 – 69) responds to the fearful imminence of death. Death as an extraordinary, historical event is marked in "the helmeted / skeleton" of a dead pilot in a crashed airplane "on a slope in New Guinea" Nineteen forty three" (P.93). The skeleton still sits erect in the cockpit.

… held
by dry sinews at neck

Satpuda Shikshan Prasarak Mandal's Maharaj J. P. Valvi Arts & Science College Dhadgaon Tal Akrani Dist Nandurbar 425 414
PRINCIPAL
A.S.S.P.Mandal's
Maharaj J.P.Valvi Arts Comm. &
Shri.V.K.Kulkarni Science Co...
Dhadgaon Tal Akrani Dist Nandurbar